

Wěriwa ponižnosť

Marja so modli:

**Moja duša pozběhuje Knjeza,
a mój duch wjeseli so w Bohu,
mojim Zbóžniku; přetož wón je
na ponižnosť swojeje
służownicy pohladať.**

(Luk 1,46-47)

Ewangelscy modla so Jezusej, katolscy wołaja so k Mari. Takle rěči so w ludže, hdyž dže wo to, postajić rozdžěl mjez ewangelskej a katolskej cyrkwu. Tute měnjenje pak njeje prawe, přetož tež pola katolskich steji Jezus jako Wumóžnik w srjedžišću wěry, a tež pola ewangelskich česći so swjata Marja jako přikład wěry a žiwjenja. Wosebje ma so wuzběhnyć jeje ponižnosť před Bohom, kotraž njepyta swoju česć a chwalbu, ale wšo wot Boha wočakuje.

Marje krónowanje – rězbarjeny wołtarny wobraz w Božim domje w Žyłowje pola Choćebuza

Foće: archiw PB

W Swjatym Pismje čitamy, zo wopyta samodruha Marja swoju přiwuznu Hilžbjetu. Pola njeje zanjese chwalospěw, kotryž započina so ze słowami: „Moja duša pozběhuje Knjeza.“ Martin Luther je napisal wukładowanje Marineho chwalospěwa, w kotrymž wupraji swoje stejšćo k swjatej Mari. Wón pisaše: „Marja njepraji: Moja duša pozběhuje sebje samu, abo: dđerži wjele do sebje, ale jenož Boha sameho wona pozběhuje.“ Marja njepozběhuje so tež nad tamnymi čłowjekami, tež nic nad tym najmješim. Luther wuzběhuje jeje ponižnosť, kotraž ničo při sebi njepyta, ale wšo wot Boha wočakuje. Po Lutheru pokažuje so wulkosć Marje wosebje w jeje wěriwej ponižnosći, z kotrejž je wona přikład za wšitkich wěriwych. Jeje wjeselo je w Bohu, kotrehož mjenuje swojeho Zbóžnika.

Wittenbergski reformator wuzběhuje jeje wosebitosć mjez wšěmi čłowjekami. „Wona je w cyłym čłowjskim rodže jónkróćna wosoba nade wšěmi, kotrejž njeje ničo runja, přetož ma z njebjeskim Wátcom jedne džěćo, a to tajke džěćo. Z jednym słowom maš wšu jeje česć zapřijatu, hdyž ju mjenuješ Božu mać. Tola wona njeje žadyn přibóh, zo by móhta dać abo pomhać, kaž někotři měnja, kotřiž so bóle k njej hač k Bohu wołaja a škit pytaja. Wona ničo njedawa, ale jenož Bóh.“ Za Luthera běše wona najnadobniši přikład Božej hnady. „Wona njecha, zo přindžes k njej, ale přez nju k Bohu.“

Na tutej liniji je lutherska cyrkej postajila swój poměr k swjatej Mari. Wotstronichu so modlitwy abo wołanja k njej, wšako tute nimaja zakład w Swjatym Pismje. Tola jako přikład wěry a křescanskeho žiwjenja so dale česćowaše. Wobchowachu so mjena cyrkwjow, kotrež běchu jej poswjećene. Wulke Bože domy kaž Cyrkej našeje Knjeje w Drježďanach abo Marinej cyrkwi w Kamjencu a w Pirnje swědča wo tym hač do džensnišeho. Wosebje w chudych wjesnych cyrkwjach zdđeržachu so wołtarje z gotiskeho časa, na kotrychž je wona předstajena. W hodownych kěrlušach so husto na swjatu Marju spomina. Marine

Postawa swjateje Marje z džěćatkom w Cowjanskej cyrkwi w Delnej Łužicy

swjedženje, kotrež maja zakład w Swjatym Pismje, so wobchowachu znajmjeńša hač do 19. lětstotka. Při tym pak so dodđerža zasada, zo poprawom njeje Marinych swjedženjow, ale jenož Chrystusowych. Wón steji w srjedžišću, nic wona.

Ewangelscy njetrjebaja Marju přewostajić katolskim křescanam. Wona je Jezusa přewodžała wot přenjeje chwile jeho zemskeho byća hač do poslednjeje a přisłušeše přenjeje wosadze w Jerusaleme (Jap skutki 1,14). W njej mamy přikład ponižneje wěry a přikładneho maćerneho skutkowanja.

Jan Malink

Hač w dowolu abo w šuli ...

Madlenka sedži na brjoze jězora. Zasonjena hlada do wody. Kajke rjane dowolowe dny lětsa mějachu! Tu při jězoru z bratromaj a staršimaj. Samo nowu přecelku je namakała, 9lětnu Lizu. Lizyna swójba měješe swój stan runje pódla nich. Skoro kóždy dzeń su so džeći wot ranja hač do wječora kupali! Džens rano je Liza domoj jěta. Zajutřišim pojedže tež Madlena z bratromaj, mamu a papu.

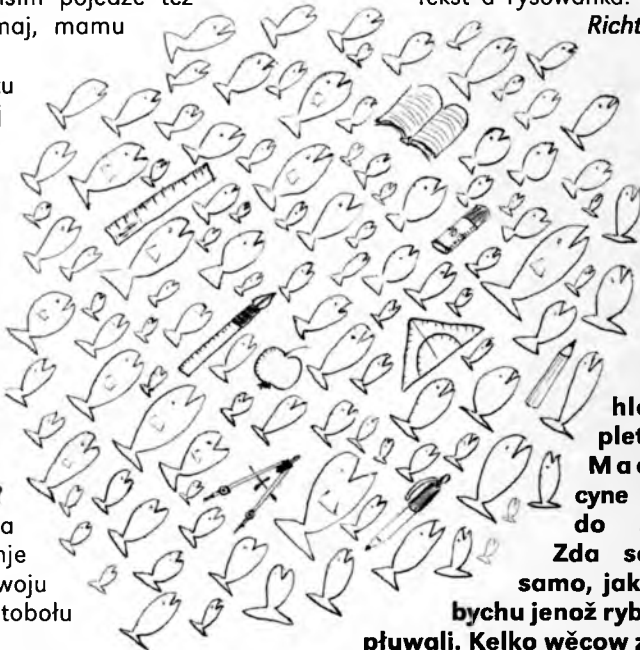
„A potom chodžu zaso do šule“, sej Madlenka pomysli. „Hm, šula ... Dowol tu móht přeco dale hić ... Ale Liza je nětko přeč ... Poprawom bych rady wědzala, kak je so Sabinje, Bosćijej a Katce w prózdninach što ... Kotra budže naša nowa tema we wumělstwje ...? Sedžu zaso pódla Jana ...? A skónčnje móžu Sabinje swoju nowu šulsku tobołu pokazać!“

Do mysli přindže jej potom tež heslo za

avgust. Nan bě je wčera předčitał. „Knjez požohnuj tebe a zwarnuj tebe; Knjez rozswěć swoje wobličo nad tobu a budž tebi hnadny; Knjez pozběhń swoje wobličo na tebe a daj tebi měř.“ To bě sej Madlenka spomjatkowała, dokelž słyši to přeco w kemšach. „Haj, to je runje to prawe – hač w dowolu abo w šuli – Bóh je při mni.“

Z posměwkom stanje a běži k maćeri: „Što sej myslíš, maći, hač so Sabinje moja nowa toboła lubi?“

Tekst a rysowanka: **Beata Richterowa**

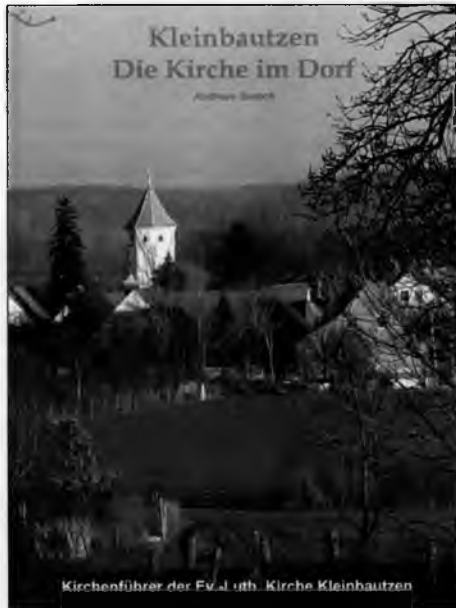
D o wody hladajo pletu so Madlencyne mysle do šule.

Zda so jej samo, jako njebychu jenož ryby tam

pluwali. Kelko wěcow ze šulskeje tobołu namakaš mjez rybami?

Přewodnik po Budyšinskej cyrkwi

„Kleinbautzen – Die Kirche im Dorf“ rěka přewodnik po cyrkwi w Budyšinku, kotryž je wosadny farar Andreas Sureck njedawno w 4., korigowanym a rozšěrjenym nakładže wudał. Na 48 stronach su w słowje a wobrazu předstajene zaji-

mawostki wumělstce drohotneje Budyšinskeje cyrkwe kaž tež jeje wonkowne a nutřkowe wobnowjenje w minjenych lětach. Tak su zwobraznjene a wopisane wšě hakle při wobnowjenju zaso wotkryte wobrazy profetow na wobloženjach łubjow, kotrež je knjez nad Budyšinkom von Nostitz w 17. lětstotku dał namolować. Dalše njewočakowane nowotkryće su wjacore rowy, kotrež su pod dnom cyrkwe namakali. Někotre zajimawostki z Budyšinskeje cyrkwe chowaja so džensa w Budyskim muzeju, kaž derje zdžeržany ewangelski spowědny stoł, kotryž so wopytwarjam w nowej trajnej wustajeńcy pokazuje. Wo zwonach je zajimawe zhonić, zo maja wšitke tři, kiž pochadžeja z lět 1846, 1921 a 2004, němsko-serbske napisy. Z wosadnych duchownych spomina so jenož na najwuznamnišeho, Hadama Bohuchwała Šěraha, wo kotrymž so tež molowany portret w cyrkwi namaka. Serbske słowo so bohužel lědma w knize namaka, a hdyž so wužiwa, potom nic bjez zmylka. To je škoda a njetrěbne. Knihu dóstanu zajimcy pola fararja Surecka na Poršiskej farje. **T.M.**

Poswjećenje Pawolskeje šule

Pawolska šula, nowa ewangelska srjedzna šula w Rakecach, so **njedzelu, 9. avgusta**, swjatočnje založi. W 14.30 hodž. wotměje so swjedženska Boža služba w Rakečanskej cyrkwi. Po tym poswěća so rjadowniske rumnosće w šulskim twarjenju. Přizamknje so zhromadne kofejpiće a program za džeći a dorosćenych z Norbertom Binderom. W 19.30 hodž. su wšitcy přeprošeni na zhromadne ludowe reje ze skupinu „Stolp(n)erfolk und Dudelsachsen“.

Swjedžen we Wuježku

Serbske ewangelske towarstwo přeprošuje zaso wšitkich Serbow a dalšich zajimcow **5. septembra** na swoje lětnje pućowanje a na serbski swjedžen do Wuježka pod Čornobohom. Zetkamy so w 12.30 hodž. pola Krygarjec we Wuježku (čisto 31 A) a pućujemy wottam na Čornobóh. Po druhim puću wróćimy so potom zaso do Wuježka. Po puću njech so kóždy sam ze swojeho nachribjetnika zastara. W 17.00 hodž. přizamknje so nutrnosć ze sup. Malinkom na Pawlikec/Dejkec dworje. Kulturna chłóšćenka wot 18.00 hodž. na Was čaka. Kaž přeco budže w bróžni bifej natwarjeny. Štóz chce při přihotach swjedženja pomhać, na příklad dwór wuhotować abo něšto za bifej sobu přinjesć, njech so přizjewi pod telefonowym čisłom 03 59 39 / 8 05 02. Kóždy pomoc je witana. **Mato Krygar Serbske ewangelske towarstwo**

Serbski muzej pyta eksponaty

Serbski muzej w Budyšinje přihotuje za přichodne nalěčo nowu wosebitu wustajeńcu. W srjedžišću ma stać darowanje wokoło jutrow, kaž kmótriske dary k jutram a dary k přenjemu swjatemu woprawjenju, ke konfirmaciji a k młodžinskej swjećbje. Pytaju so wosebje scěhowace eksponaty:

- fota a dalše wobrazowe dokumenty mjelowanych swjedženjow;
- mólbje, rysowanki abo čišće k tutym swjedženjam;
- žohnowanja abo hrónčka k tutym swjedženjam;
- přeprašenja, karty, wosobinske listy a dalše dokumenty (kaž džakne basnje kmótram za posledni kmótriski dar, tak mjenowane „džakprajenje kmótram“);
- wuwěški a swjedžeńske programy;
- wozdobjene spěwarske a spěwarske ze zapisanymi inicialami a wěnowanjami;
- wopisma ke konfirmaciji a přenjemu swjatemu woprawjenju (z ramikom abo bjez);
- material z konfirmaciskeho pruwowanja;
- dary ke konfirmaciji abo młodžinskej swjećbje (nabožne dary, džele narodnje drasty, drasta, knihi, moped atd.).

Štóz wobsedži tajke eksponaty abo ma dalše pokiwy k planowanej wustajeńcy, njech so prošu wobroći na Ilonu Bierlingowu w Serbskim muzeju (tel. 0 35 91 / 4 24 03).

I. Bierlingowa, Serbski muzej

Hilžbjeta Wirthowa z Budyšina †

Hilžbjeta Wirthowa rodź. Křižanec pochadžeše z burskeje wsy Třělany pola Budyšina, hdžež narodži so 11. apryla 1915 jako druhe džečo kublerja Pawoła Křižana a jeho mandželskeje Berthy rodź. Křižanec z Wuric. Měješe štyrnaće lět staršeho bratra Maksa. Sprawnje a sprócniwje, ale tež rady a wjesele Křižanec staršej na svojim kuble hospodarještaj.

Po zakónčenju zakladneje šule chodžeše Hilžbjeta wot lěta 1925 na Wyšu holču šulu w Budyšinje. Po konfirmaciji w lěće 1929 wopyta tři lěta ratarsku šulu w Budyšinje, zo by móhła doma svojimaj staršimaj wěcywustojnje pomhać. Jeje bratr so 1927 woženi a bě potom z kublerjom w Lutyjecach pola Hodžija. W lěće 1933 wopyta młoda holca na swójske přece a z wulkim zajimom poł lěta tak mjenowany „Lettehaus“ w Berlinje, kiž bě dobre wukubłanišćo za domjacnosć.

1935 zezna so z burskim synom Gerhardom Wirthom z Cokowa. Nazymu 1936 so slubištaj. Gerhard Wirth bě wot septembra 1935 wikar a wot 1938 farar w Budyšinku.

W lěće 1938 rozpušći Křižanec nan swoje ratarstwo. Na lěto 1939 zemřě bratr Maks w Lutyjecach a hižo w januaru swakowa nawoženje. Tehodla wotmě so wěrowanje z Gerhardom Wirthom dnja 31. meje samsneho lěta w Michałskej cyrkwi w Budyšinje jenož w małym kruhu. Młodaj mandželskaj podaštaj so na dwunadželsku kwasnu jězbu do Alpow. Jenož měsacaj móžeštaj potom hromadže na Budyšinskej farje bydlić. Hižo 26. awgusta zwotach Gerharda Wirtha do wojskeje služby w Kamjencu.

Čezki a njewěsty wójski čas přežiwi Hilžbjeta Wirthowa pola swojeju staršeju w Třělanach. Tu narodžichu so synojo Pawoł 1940, Arnošt 1941 a Jan 1944. W januaru 1944 zemřě Křižanec nan.

Dnja 19. apryla 1945 rano w 6 hodž., jako so wokoło Budyšina hižo mójnje třěleše, poda so wona z džečacym wozyčkom, ručnym wozyčkom a swojimi třomi małymi džečimi sama na puć do Cokowa k swójbje swojeho swaka Korle Wirtha. Jeje mać wosta sama doma na swójbny kuble.

Kónc wójny dnja 8. meje dožiwi Hilžbjeta Wirthowa w Šerachowje, dokal bě 6. meje z Cokowa přez Wjazońcu čekała. 18. meje wróci so ze swojimi džečimi do Třělan, hdžež mać hižo na nju čakaše. Křižanec mać běchu hišće za čas wojowanjow wokoło Budyšina z nakładnym awtom ewakuowali do Hayda-Noveho Bora. W Třělanach běchu po skónčenju wójny sowjetscy oficěrojo zakwartěrowani, kotrychž měješej žonje z jědžu zastarać. Hody 1945 zemřě synk Jan na difteriju.

Hilžbjeta Wirthowa

Foto: priwatne

Dnja 18. februara 1946 wróci so mandželski z ameriskeje wójskeje jatby, dyrbbeje pak hišće do lěhwa Narć/Elsterhorst pola Wojerec. Na interwenciju tehdyšeho krajneho rady dr. Jana Cyža pak jeho po štyrjoch njedzelach z lěhwa pušćichu. Po tym skutkowaše nachwilnje jako duchowny Michałskej wosady w Budyšinje.

W juliju 1947 bu Gerhard Wirth za fararja w Njeswaćidle zapokazany. W oktobru samsneho lěta přechahny tež swójbja z Třělan do Njeswaćidla. Swoje bydlenje měješe na diakonaće, wšako bě so fara na kóncu wójny zničila. Hilžbjeta Wirthowa wobstara džeći a domjacnosć, dwór a wulku farsku zahrodu. Hromadže z druhimi pomhaše při rumowanju rozpadankow z ruiny cyrkwe. Runja farje bě so tež Boži dom při bitwach lěta 1945 wupalit.

W Njeswaćidle narodžichu so Wirthec mandželskimaj hišće dalše tři džeći: 1949 syn Handrij a 1954 dwójnikaj Madlena a Měrcin. W lěće 1950 wza Hilžbjeta Wirthowa swoju mać z Třělan k sebi do Njeswaćidla, hdžež ju swěru hač do jeje smjerće w februaru 1951 wothlada. Po swojej konfirmaciji 1954 zastupi syn Pawoł do Serbskeje wyšeje šule w Budyšinje, lěto pozdžišo přidruži so tež bratr Arnošt. Wšědnje dyrbbeštaj hižo rano napoť šesćich z čahom z Njeswaćidla do Budyšina jěć.

W čezkim powójskim času, w kotrymž tež na žiwidłach pobrachowaše, móžeše Hilžbjeta Wirthowa swoje znajomosće w domjacnosći a ratarstwje derje trjebać. Z pilnosću, wutrajnosću a sčerpnosću wobstara swoju ze sydom wosobow wobstajacu swójbju. Jědžachu so zelenina a płody z farskeje zahrody. Tež mloko wot swójskeje kozy a jejka wot swójskich kokošow pomhachu hospodaric.

Jako fararjowa žona je Hilžbjeta Wirthowa swojemu mandželskemu stajnje swěru poboku stała a jemu rjap skrućila. Je jeho zastojnstwo sobu njesła, hdyž skutkowaše z wulkim zasadženjom za swoju Njeswaćidlsku wosadu a wot nowembra 1958 tež jako serbski superintendent dwurěčnych wosadow sakskeje Hornjeje Łužicy. Husto měješe Gerhard Wirth tehdy nazhonić njepřečelske nastajenje strony a stata napřećo cyrkwi. Kóždy króć so Hilžbjeta Wirthowa starosćeše, hdyž dósta mandželski na přikład do wólbow oficialny wopyt z Budyšina. Wědžeše, zo wón svojim wopytowarjam napřećo wotewrjenje a direktnje swoje měnjenje zwurazni. Předstawa, zo bychu jeho móhli sobu wzać a do jastwa tyknyc, ju z bojósću napjelni.

Po tym zo bě so Gerhard Wirth 1976 na wuměnk podať, wrócištaj so mandželskaj do jeje staršiskeho domu w Třělanach, hdžež smědžeštaj hišće 24 lět zhromadneho wotpočinka wužiwać. Wopyty jeju džeći ze swójbami běchu jimaj stajne wjesele. Rady sej tež zhromadnje z awtom wulečeštaj a sej rjanosće blišje hornjołužiskeje wokoliny wobhladaštaj. Po strowotnych čězach a operaciji w lěće 1995 so jej zaso derje wjedžeše. Bóh spožči mandželskimaj hnadu, zo smědžeštaj w kruhu swojeje wulkeje swójbje 1989 zloty a 1999 dejmantny kwas woswejić.

Dnja 6. januara 2000 zemřě mandželski Gerhard Wirth. Nětko bě wona srjedzišćo swójbje, ke kotrejž wšitcy rady přichadźachu. Jako so po dalšej operaciji w lěće 2006 hižo sama wobstarać njemóžeše, so jeje džeći ze swojimi mandželskimi woporniwje wo nju starachu. Tydžensce so wotměnjejo pola njeje bydlichu a tak hišće hač naposledk wjele z bohateho składa jeje nazhonjenjow a dožiwjenjow zhonichu. Popołdnu 22. julija Hilžbjeta Wirthowa číše w swojim ródnym domje wusny a Bóh wza jeje dušu k sebi.

Pohrjeb měješe so 27. julija wot Tuchorskeje cyrkwe w Budyšinje sem. Serbski superintendent Jan Malink zložil swoje dwurěčne předowanje na psalm 73,23: „Ja wostanu přeco při tebi, přetož ty dzeržiš mje.“ Poboku jeje staršeju a jeje mandželskeho pochowachu zemřetu do Křižanec swójbneho rowa na Michałskim pohrjebnišću.

Hilžbjeta Wirthowa wuznamjenješe so z hlubokej wěru a dowěru. Z čichosće a modlitwy čerpaše móc za wšědný džeř. Wo nju žaruja pječ džeći z mandželskimi, jědnaće wnučkow a štyri prawnučki. Njech wotpočiwa w Božim měrje a njech wohlada w cyłej krasnosći, štož je čas zemského žiwjenja wěrita. **H.W./T.M.**

Wo němskich lutherskich wupućowarjach w pólskim Klepsku

W lěće 1838 je němski lutherski farar Kavel we wsy Klemzig (džensa Klepsk) pola městačka Züllichau (džensa Sulechów) z mnohimi přiwisnikami wupućował do Awstralije. Nabožne přesćěhanje starolutherskich w Pruskej jich z domizny wuhna. W Južnej Awstralskej založichu emigrancja přenje němske sydlišćo, kiž pomjenowachu po swojej domjacej wsy w Pruskej Klemzig. Tutemu wupućowanju wěnowaše so wot 3. do 5. julija wopomnjenke zarjadowanje na originalnych historiskich městnach w džensnišej Pólskej.

Historiski zaklad

Třidnjowske zarjadowanje zahaji so z konferencu, na kotrejž přednošowachu slědžerjo z Pólskeje a Němskeje wo wšelakich aspektach wulkeho zamórskeho wupućowanja w 19. lětstotku. Tež na serbsku emigraciju so při tym z přednoškomaž dźiwaše. Christina Kliemowa ze Serbskeho muzeja w Choćebuzu porěča wo delnjoserbskim a Trudla Malinkowa ze Serbskeho instituta w Budyšinje wo hornjoserbskim wupućowanju do Awstralskeje. Runje pobožni Hornjoserbja hajachu hižo do swjeho wupućowanja zwiski k lutherskim w Šleskej, farar Kilian dopisowaše sej z fararjom Kavelom a mnozy Serbja namakachu w awstralskim Klemzigu přenju zepěru při natwarje noweho žiwjenja na pjatym kontiněncu.

Konferencu wuhotowašej zhromadnje město Sulechów a Muzeum Ziemi Lubuskiej w Zielonej Górze. Zarjadowarjej wudaštaj zdobom pólsko-němski zběrník přednoškow pod titulom „Emigracija z Klepska i okolic do Australii w 1838 roku“. Zarjadowanje wotmě so w něhdyšej ewangeliskej cyrkwi w Sulechówje. Tuta za cyrk-

winske zaměry hižo trěbna njeje. Tuž ju w minjenych lětach na moderny kulturny centrum města přetwarichu.

Boži dom w Klepsku

Starožitna tykowana cyrkej w Klepsku, něhdže wosom kilometrow wot Sulechówa zdalenej wsy, je architektoniska drohóćinka. „Parla drjewjaneje architektury“ ju mjenuja. Hižo wotwonka skići njewšědny napohlad, nutřka pak překwapja z nje wočakowanej pychu. Rězbarjeny třikřídlaty Mariny wohtar pochadza hišće z katolskich časow. Tež dupa je z drjewja rězbarjena a bohaće wozdobjena. Přewšo pyšnje pomolowane su cyrkwine wjerchi a wobložjenja cyrkwinych łubjow. Wuhladamy postawy profetow, chór jandzelow, sudny džeń, džesać Božich kaznjow a wjele dalších bibliskich motiwow. Wšitke mólby pochadžeja z časa pózdnišeje renesansy w 16. a 17. lětstotku. Při zachodže na klětku stejitej postawje wuznamneju wosobinow ewangeliskeho křesćanstwa: Martina Luthera a Philippa Melanchthona. Tole je poprawom njeslyšana wěc, wšako je cyrkej, kiž bě přez lětstotki jako němska ewangeliska služita, wot lěta 1945 pólska katolska. K swojemu předowanju ma katolski duchowny potajkim kóždy raz přeńć mjez Lutherom a Melanchthonom. Na němsku ewangelisku zaštosć wosady dopomina tež wjele němskich napisow k molowanym wobrazam.

Z Łužicu njeje Boži dom jenož přez wupućowarske stawizny zwjazany. W nim maja pišćelet wot pišćeletwarca Ludwiga Hartiga z lěta 1822. Wot samsneho mištra natwarjene pišćelet namakaja so tež we wjacorych delnjoserbskich wosadach, kaž w Bórkowach a Tšupcu a něhdy tež w mjez tym zničenej Serbskej cyrkwi w Gubinje.

Dalši zwisk z Łužicu je najskerje daty přez knjejsku swójbnu von Philipsborn, kiž hač do 1945 w tudyšim hrodže bydleše. Hród su 1945 zničili a swójbnu wuhnali. W cyrkwi w Klepsku zawostała je wot Marianny von Philipsborn w lěće 1922 wumělsce wuhotowana pobóčna loža. Nascěnowe mólby a barbne wokno předstajeja stawiznu wo Hadamje a Jěwje hač k jeju wuhnaću z paradiza. We Łužicy znata je wuměšća Dorothea von Philipsborn, kotraž pochadžeše tehorunja ze Šleskeje a kotraž namaka po wuhnaću w Trjebinjce pola Slepeho nowu domiznu. Za Slepjansku cyrkej stwori 1948 drjewjanu plastiku „Chrystus na křižu“ ze žarowacej maćerju w serbskej drasće. Snadž bě molerka Marianne přiwuzna rězbarki Dorotheje von Philipsborn.

Předstajenje wupućowanja

Loni, 170 lět po wupućowanju do Awstralije, tute přeńi króć na originalnym

Starožitny tykowany Boži dom w Klepsku je „parla drjewjaneje architektury“.

Foće: T. Malinkowa

městnje předstajichu. Tež lětsa zhromadźichu so zaso někotre džesatki „wupućowarjow“ w Božim domje w Klepsku. Kaž něhdy běchu mjez nimi stari a młodži, hustodosć tež cyłe swójbny. Zwoblěkani zastarsku drastu, mějachu při sebi hišće waćoki z najtrěbnišim za doľhu jězbu. Tež džensniši wosadny farar Olgierd Banaš bě so přewoblěkať. Katolski měšnik bě so zdrasćit na ewangeliskeho fararja, předstajaceho fararja Kavela, wjednika wupućowarjow do Awstralije.

Zhromadnje z „wupućowarjami“ a črjódu zajimowanych přihladowarjow swjećeše „farar Kavel“ rozžohnowanske kemše. Swoje předowanje zložil na biblisku stawiznu wo Abrahamje, kotryž je na Božim přikaz wučahnył do slubjeneho kraja. Kemše wobzamknychu ze zhromadnym Wótčenašom a wěrywuznaćom. Před cyrkwju čakachu na „wupućowarjow“ konjace zapřahi. Na nje so wulcy a mali ze swojimi waćokami zesydachu. Jako doľhi rjad zapřahow ze wsy wujědže, mnozy přihladowarjo za nimi kiwachu.

Hoďzinje pozdžišo dojedźechu zapřahi do wsy Cigacice (Tschicherzig) při Wódrje. Tu běchu wupućowarjo lěta 1838 z čofmami wotjěli. Wjacore tydženje běchu byli po puću po Wódrje, Friedricha Wilhelmmowym kanalu, Sprjewi, Haboli a Łabju, doniž njedocpěchu Hamburgski přistaw, z kotrehož so wjaceměsačny přejězd do Awstralije započá. Tež džensniši „wupućowarjo“ so w Cigacicach na łódz zesydachu. Rozžohnowani wot mnohich kiwacych přihladowarjow a pod zynkami hudźby z přistawa na Wódrju wujědzechu. ➔

Postawa Martina Luthera při klětce w džensa katolskej cyrkwi w Klepsku

Aby se docela njewěže změna stała ...

Wustajeńca ku gózbje 300 lět šišća Nowego Testamenta w dolnoserbskej rěcy w Serbskem muzeju w Chóšebuzu

Z górjecnjeju sadu se pósěgjom na titul noweje wustajeńce „Aby se njewěže tych dobrych luži změna stała“ – 300 lět dolnoserbski šišć Nowego Testamenta (1709–2009)“, ako jo se pětk, 10. julija, w Serbskem muzeju w Chóšebuzu wótwórila. Z citatom su serbske luže mjenjone, ako pšez historiju njejsu směli swoju maminu rěc w šuli abo cerkwi wuknuš, ale su weto dejali wše druge winowatosći stašana a kšesćijana społniš. Njejo tomu pak tak, až Dolnoserby njejsu žednu literaturu měli, ně, južo w lěše 1548 jo faraf Jakubica předny raz Nowy Testament do dolnoserbskeje rěcy pšestajil (wósta pak nješišćany), 1574 raži se fararjeju Mollerusu z Tšupca, Mały katechizm a serbske kjarliže ako knihy wudaš. Faraf Tara z pódpólnocnego regiona spisowašeli dalej a wuda 1610 swóje znate pórucenja za kšesćijańske žywjenje „Enchiridion Vandalicum“. Wukaz konsistorstwa z lěta 1668 staji pak cełu dolnoserbsku literaturu na indeks a da ju pózdžej spališ. Kaki nještat! Tak su fararje musali wótnowotki zachopiš ze žurnym žětom pšestajenja a naželanja serbskeje literatury, w přednem rěže zasej nabóžnje (jadnotliwe wuchowane eksemplary su se namakali). Pietistiski myslone nimske duchowne a samo patrony to procowanje pódpěrowachu. Wót 1706 do 1806 nastachu tak nic mjenjej ako 45

dolnoserbske knižkowe wudaša. Tej waznjejeje stej 1709 wujžony Nowy Testament a 1796 pšeložk Starego Testamenta. Z tym mějachu Dolnoserby cełu bibliju we swójeje maminej rěcy.

Na šišć toš togo Nowego Testamenta w lěše 1709, ku kótaregož gózbje smy pšed krotkim swěšili ewangelski cerkwiny žeń w Kórjenju, to groni, rowno tam, žož awtar, faraf Jan Bogumił Fabricius (1681–1741), jo bydlił a žětał, se pósěgjo nowa wustajeńca w Serbskem muzeju. Zestajař wustajeńce, Werner Měškank, jo wjelgin wěcywustojnje historisku slězynu serbskeje cerkwineje literatury z pomocu ražonnych toflow pšedstajil a k tomu pšikłady serbskich biblijow, mjazy drugim tu wót Fabriciusa, a druge starše nabóžne knihy ku woglědanju wustajil. Originalne drjewjane figury z wótbagrowaneju cerkwjowu w Liškowje a Gogolowje a dvě figurinje we žinsajšnej dolnoserbskej namšarskej drastwje wobogašiju optiske dožywenje wobchóženja. Za wjelgin zmystapołne mam teke, až jo W. Měškank swój koncept rozšyrił a zapšěgnuł žinsajšne žělo nad dolnoserbskeju nabóžneju literaturu. Tak se pokažu nowše publikacije cerkwinego šišća a teke wobrazje serbskich namšow nowšego časa.

Na wótwórjenje wustajeńce jo pšichwatało wokoło 60 góšći, mjazy nimi teke wjele

⇒ **Wožiwjene stawizny**

Z třidnjowskim zarjadowanjom je so organizatoram poradžilo předstajil wazny kapitl regionalnych stawiznow, kiž měješe swoje wuskutki tež na tamnym kóncu swěta w Awstralskej. Runje za pólsku ludność, kiž bě so po 1945 zwjetša z wuchoda do wot Němcow wuprózdnjeneje Šleskeje přesydlila, je tole wazne za zrozu-

mjenje dónta tudyšich kónčin. Wotewrjeni wobchad ze stawiznami tyje pólskoneńskemu dorozumjenju. Tež w nabožnym nastupanju zarjadowanje kubła, wšako zeznajomi so džensniša katolska ludność ze zajimawymi podawkami ewangelskich cyrkwinnych stawiznow.

Podobne zarjadowanje tež klětu zaso w Sulechówje, Klěpsku a Cigacicach planuja. Hosći tam rady witaja. **T.M.**

Medijam da „faraf Kavel“ spěšnje hlěče interview, prjedy hač so ze swojimi „wupócawarjami“ z konjacymi zapřahami z Klěpska k Wódrje poda. Foto: T. Malinkowa

Lěta 1709 w Kórjenju šišćany Nowy Testament Fabriciusa Foto: W. Měškank

nimskich. Parowata pak som serbskich duchownych a člonkow kupki Serbska namša, wóni by how štušali! Wótwórjeńsku góžinku su wobrubili kšasne muskece glose kupki „Přezpólni“ a jich wjednik Fabian Kaulfürst jo swěžeński pšednosk žaržał. We njom jo wuzwignuł wóznam Fabriciusa a to, až jo z pšeložkom Nowego Testamenta stwórił zakład za modernjeju dolnoserbsku pisnu rěc, a až jo z tym wugótował Chóšebusku narěc ku centralnej a nadregionalnej dolnoserbskej narěcy, ako wóna do žinsajšnego jo. Fabricius, kenž jo rownocasnje był šulski inspektor a sam někotare šule zažožyl, jo Nowy Testament dał do wšykných šulow wokoło Chóšebuz a žišam kazał z njogo serbski cytaš wuknuš. Tak jo Fabricius z ciwilneju kuražu pšenimcowanju na dlejšy čas zadoral.

Mějmy wótpowědnú cesć pšed takimi mužami a wójowarjami ako Jan Bogumił Fabricius, kenž su lubowane serbstwo z wjelikim šykcom, pilnosću a diplomatiju spěchowali. Nowa wustajeńca w Serbskem muzeju jo taka cesna wustajeńca a mógu kuždemy wjelgin ražiš se ju woglědaš. Z njeju jo zestajař znosyl rědny mozaikowy kamušk ku serbskim cerkwiny stawiznam. Nejwějša cesć za Fabriciusa pak jo, gaž teke my serbsku bibliju cytamy, chójžimy na serbske namše a nažujomy serbsku rěc.

Madlena Norbergowa

PS: Wustajeńca bužo w modifěrowanej formje w nalěšu 2010 na Techniskej uniwersiše Chóšebuz (BTU) hyšći raz wizeš. Wóna by se dejala tejerownosći w Serbskej cerkwi w Chóšebuzu pokažaš!

Sydom zhubjenych Nowšanow

Nalěto 1948. Posledni zmjerzk běše lěd-
ma z pěskojteje pódy dokoławokoło No-
weje Wsy wulězł. Tež pod Šibjeńčnymi
chójčkami w směrje do Rakec poča so
nalěčo hibać. Tehdy džěše Nowotnikec
nan z Kamjeneje překi po haćenjach a přez
chójny do Noweje Wsy, zo by swoju sotru
Lejnu wopytał. Ta trjebaše jeho radu a po-
moc, wšako běchu tež jeje muža hromadže
z druhimi w aprylu 1945 zawlekli. A jenički
syn běše přeco hišće we wójnskim zajeću
něhdže w dalokej Ruskej.

Nowotnik běše Hermančansku dróhu
wopuściwši do lěsneho pućika zawinył, kiž
do Noweje Wsy wjedžeše. Wušedši z chój-
niny, na prawym boku mjez Šimanec-
Šoćic a Friedec-Šoćic lěskom so wón za-
džiwa: Što tla bě to nětkle bylo? Wón so
zawróci a pohlada dokładnišo na tamne
městno – a wuhlada čłowječu ruku, kotruž
běše po wšěm zdaću liška z pěska wu-
hrjebała.

Došedši k swojej sotře jej hnydom wo
tym rozprawješe, na což wona zawoła:
„To tla božedla naše muže njejsu!“

Ścicha so Nowšanske žony přeco hišće
nawróta zhubjenych muži nadžijachu. No-
wotnik poda so do Rakec k wjesnjanosće
a tón so wo dalše staraše. Z města přijědže
přepytowanska komisija. Tajka namakan-
ka tři lěta po wójnje njebě za tutech ludži
ničo njewšedne. Wšudžom běchu hišće ro-
wy wojakow, ruskich, pólskich a něm-
skich. Tež ciwilne wójnske wopory njeběchu
zdawna hišće wšitke namakane. Na Ka-
ponicy na přikład běchu spalene čěta něko-
trych Rakečanow nadešli, mjez mortwymi
bě tež Rakečanski zubny lékar Herbring
był. Nichtó njemóžeše rjec, kak běchu cíle
ludžo 1945 wo žiwjenje přišli.

Jako pak přepytowanska komisija nětk
pod Šibjeńčnymi chójčkami ze swojim džě-
łom započa, so wukopa, zo so wo jeničke
čělo njejedna, ale wo znajmjeńša sydom ...

Rozbudžene a drje tež zatrašene Now-
šanske žony dyrbjachu sej čěta wobhladać
přińć, ale žana z nich njemóžeše swojeho
mandželskeho spóznać. Mortwi mějachu
rozražene nopy a tež džěle třělby tam
w pěsku ležachu. Jedyn běše horbač był.
Bjez džiwa po třoch lětach, zo žony sej
žiweje rady njewědzachu a tam plakajo
stejachu. Wone njemóžachu z wěstosću
prajić, hač so wo jich muži jedna, Něm-
cowa nic, Šwórakowa nic, Christophowa
nic a tež Heringowa nic. A Zyndžina njebě
pódla być móhla, dokelž bě sej wona 1945
hnydom po tamnym podawku žiwjenje
wzala.

Njejsmy zhonili, što je so potom z na-
makany čěłami stało. Na Rakečanski
kěrchow drje je njeběchu dowjezli, chiba
tola skradžu. Što je traš za tajke pady při-
slušna komisija do protokola zapisała,
tež to wosta potajne. Twjerdžeše so, zo so

wo Nowšanskich muži njejedna, štož pak
so ludžom wěrić njechaše. Kaž hižo praje-
ne, njebě tajke něšto w tehdyšim času wěc,
kiž so kaž wulke wono do nowin pisaše.
Wšitko so potajowaše.

Hišće hač do lěta 1948 rozbuchachu na
přikład w Rakečanskej municiskej fabrice
powostanki produkcije z fašistiskeho časa.
Tež při tym je někotryžkuli swoje žiwjenje
přisadził. Abo na Rakečanskim dwórnišću,
w Ermischec korčmje, zatřěli Rus młodu
Rakečanku. Tež wo tym sy jenož zady wo-
koło něšto zhonil.

Jako swjatki 1945 z čěkańcy domoj při-
jědžechmy, stejšeje Šwórakow žónce, Lej-
na Šwórakowa a jeje mać, stara Voigto-
wa, při wjesnym puću před swojim dworom
a nam plakajo wo tym powědašej, zo su
so Nowšanscy mužojo zhubili.

Štwórtk, 19. apryla 1945, smy wjes wo-
pušćic dyrbjeli, dokelž Rusojo hižo w Jeńše-
cach běchu. Dopoldnja běchmy hižo spy-
tali so na hłownu dróhu do Rakec dóstać.

Sydom w aprylu 1945 zhubjenych Nowšanow

Serbja	Alwin Christoph
	Měrcin Nowak
	Jan Němc
	Pawoł Šwórak
	Pawoł Zynda
	Maks Šimank
Němc	Erich Hering

Tam pak bě wšitko z čěkancami a něm-
skim wójskom zatykane bylo. Potom smy nawje-
čor hromadže z Kubicec wujom a četu přez
Šibjeńčne chójčki wotjěli. Kubica dyrbeše
hišće raz dom, dokelž bě so na jeho zapřa-
hu worćik skóncował. Wón powědaše, zo
běše w Nowej Wsy přenich cuzych woja-
kow wuhladał, a cí su so jeho za pućom
prašeli. Woni běchu z kolesami po tak mje-
nowanych Haćenkach přez Łužički móhł-
rjec wotzady do wsy přijěli a pancersperu
mjez Nowej Wsu a Jeńsecami wobjěli. Hač
to Rusojo abo Polacy běchu, to wuj rjec
njemóžeše. Wón nas pohonjowaše, chcych-
my tola přez Łobjo k Američanam.

W samsnym času, jako so našej wozaj,
Kubicec z konjomaj a my z našim wołom,
Sachsdorfej blisko Wilsdruffa bližešej,
wotmě so w Nowej Wsy hotowa tragedija.
Wjetšina Nowšanow bě so bórze, chiba
hnydom z čěkanja nawróciła, sej myslo,
zo je nětk wšo nimo. Temu pak njebě tak
było.

Što bě poprawom přičina wšeho byla,
to wostanje wulke prašenje. Znajmjeńša
su cuzy wojacy wšitkich we wsy zwo-
statych muži zložili a do Kubicec zahrody
čěrili. Tež tu njeje jasne, hač su to Polacy
abo Rusojo byli, skerje – bych prajił – tola
Polacy.

Nowšenjo dyrbjachu so tam zady hró-
dže a chlěwa do rynku zestupać. Wyše
hródže běchu wojacy džěl murje wułamali
a wottam woni so z třělby na muži
měnjachu.

Šesnaćelětny Šwórakow Gerat poča wo-
tře plakać. W samsnym času zjewi so (kaž
běše to naša druha susodžinka, Hana
Šoćina, hromadže ze swojej Lenku wob-
kedžbowala) někajki oficěr, kiž w posled-
nim wokomiku eksekuciji zadžěwaše. Młó-
dženca pošachu nětk dom a tamnych
wotwjedžechu.

W Stróži pola Wulkich Ždžarow zawrě-
chu tych wosmjoch do swinjaceho chlěwa.
Jedneho z nich pak do ekstra puklota
tyknychu a naposledk wobchowachu. To
běše Jan Domaška, nimo Welsec kubla
najwjetši bur w Nowej Wsy. Po někotrych
dnjach Nowšanskich muži zaso pušćichu.
Woni smědzachu domoj hić. Nowu Wjes
pak nihdy njedocpěchu.

Domaška so 1946, runje na předwje-
čoru Rakečanskeje schadžowanki, strowy
nawróci, z lěhwa w Pólskej, kaž wón roz-
prawješe.

My mózjachmy so swjatki 1945 so ze
Sachsdorfa nawróciwši wo tym přeswěd-
čic, zo běchu Polacy z dominowacej wob-
sadku we wsy byli: běto-čerwjene chorhoje
a hesta na našim domskim, samo na třěše,
ale tež row pólskeho wojaka bjezmała pod
našimi woknami na susodžic Šoćic ležow-
nosći. A z našeho dwora wujědže pólski
wojak z kolesom. A nas wuhladał so
wón zawróci a wottorhny wot durčkow
wulki plakat. Njejsmy zabyli, zo bě pólski
wojak, jako pytny, zo je to naš statok,
spytał mać a wowku, kiž hórko plakašej,
z někotrymi słowčkami změrowač. Pola
nas pak běchu tola njemdrje zachadželi!

Je wšak móžno, zo zwisowaše zawleče-
nje Nowšanskich muži ze zachadženjom
Němcow, wosebje Schörnerowych SS-wo-
jakow, kiž běchu sej w Serbach hišće hač
do poslednjeho wokomika najwjetše gra-
woćiwosće a wójnske zlóstnistwa dowolili.

W Stróži pušćenych Nowšanow – Ser-
bow Alwina Christoph a jeho wotročka,
horbateho Měrcina Nowaka, Jana Němca,
Pawoła Šwórakowa, Pawoła Zynda, Doma-
škec wotročka Maksa Šimanka a Nowšan-
skeho korčmarja, Němca Ericha Heringa –
běchu swědkojo ducy widželi, zo wolóženi
domoj chwatachu, po samsnej čarje, kaž
ju tři lěta pozdžišo Nowotnik kročeše. Jich
slědy pak so mjez Kamjeneju a Nowej Wsu
na přeco zhubichu ...

Hinc Šofta

Mój wučer Pětr Malink

Spominajće na swojich wučerjow,
kiž su was Bože słowo wučili!

List na Hebrejskich 13,7

W žiwjenjopisach wuznamnych ludźi so husto tež wo jich wučerjach rěči, wo tym, što je wopisany wot nich wuknyl abo kajki wliw su woni na njeho měli. Ja mam zbožo, zo mějach tajkeho wučerja a jara derje pomnju někotre wěcy, kotrež je wón mje wučil, a to měješe direktnje z Božim słowom činić, ale bóle hišće indirektnje – dokelž je mi pomhał derje nawuknyć našu maćerščinu, w kotrejž sym předował a předuju a do kotrejež sym Bože słowo přetožował.

Derje dopominam so na džen spočatk septembra lěta 1952: Direktor Serbskeje wyšeje šule Budyšin – tak wona tehdom rěkaše – dr. Frido Mětsk předstaji nowáčkam młodeho wučerja, kiž bě sam runje maturu zložil, Pětra Malinka, wo kotrymž praji, zo budže tón tym, kiž hišće serbsce njerěča, to hač do hód nawučić. Ja však pola njeho serbsčinu njemějach, ale wón bě naš rjadowniski wučer, a wón bě nam tajki dobry wučer, zo njedawno, jako mějachmy rjadowniske zetkanje w Budyšinje,

sej na jeho row na Michałskim pohrjebnišću dóndžechmy a na njeho tam a po tym dale spominachmy.

Zo bě wón woprawdže dobry rjadowniski wučer, kiž swojich šulerjow putaje, pokazuje mi tež druha dopomnjenka: We wulkich prózdninach dojdžechmoj sej – jeli so prawje dopomnju, pozdžiši džiwdželnik Měrćin Stodeńk a ja – z kolesami – wón ze Stareje Cyhelnicy a ja z Noweje Wjeski pola Worklec

– do Łaza, zo bychmoj wopytałoj swojeho wučerja. Snadž mějachmoj z nim tež tajke něšto, štož so džensa mjenuje „projekt“.

Zo pak je mi wón tež w serbsčinje pomhał, na to mam tež dopomnjenku: Wón zastupowaše našeho wučerja serbsčinu, a my dyrbjachmy něšto pisac. Ja běch „móht“ bjez „ó“ pisat, wón přińdže ke mni a praji: „Ale Pjecho, to dyrbiće wy tola wědže!“ Ja so tak hańbowach – a to bě mi stajny nastork, so tak derje w serbsčinje

wukmanić, zo njedyrbjał so před knjezom Malinkom hańbować.

Pozdžišo, jako běch jako młody duchowny po studiju zaso we Łužicy, wopytowach Malinjec swójbu, a smy někotružkuli dobru rozmołwu wjedli. A potom běch jeho bratr nic jenož po narodnosći, ale tež po wěrywuznaću, a tu započa wón za mnje nowu rólu jako wučer hrać: Jako redaktor časopisa Pomhaj Bóh běch zawodne bibliske rozpominanje abo předowanje napisał a po wuńdženju čista so z nim zetkach, wěm hišće, zo bě to w kofejowni při Páštowym

Repro: J. Maćij

naměsće. A wón mi praji: „Ty rěčiš stajnje jenož wo Bohu, za nas ewangelskich křesćanow pak je naš Knjez Jezus wažny!“ To bě za mnje jara wažny nastork w mojim teologiskim myslenju, a tak sta so wón za mnje takrjec tež z wučerjom we wěrje. Słowo z lista na Hebrejskich rozumju tak, zo njespominam jenož na tuteho swojeho wučerja, ale zo sej jeho jara česću, a wón je sej to we wysokej měrje zaslužil!

Cyrl Pjech

Serbski wučer, spisowacel a wědomostnik Pětr Malink, zemřel před 25 lětami

Swjedženje swjateje Marje

Cyrkwinske lěto znaje wjacore swjedženje, na kotrychž so spomina na podawki ze žiwjenja swjateje Marje. Tři z nich maja zakład w Swjatym Pismje (Předstajenje Knjeza, Marje připowědanja a Marje domapytanja), druge su legendariske. Reformatorojo wobchowachu tři bibliske swjedženje. Lutherowe předowanje na Marine swjedženje mamy serbsce přetožene w „Postili“ z lěta 1751. Za serbskich ratarjow běchu tute dny wažne mězniki, kaž to spóznamy z našich přisłowow. Njeměry wudyrichu, hdyž chcyše wyšnosť tute swjedženje wotstronić.

Podamy tu přehlad wo tutech swjedženjach, dokelž so z nimi zetkamy při zaběrje z druhimi konfesijemi abo hdyž smy po puću w cuzych krajach. Tež za spóznaće swojich stawiznow tajku wědu trjebamy.

2. februara swjeći so swjedžen **Předstajenja Knjeza**. Wón ma tež dalšej mjenje: swjedžen **Marje wučisćenja** a ludowje **swěčk Marje**. Jeho wobsah je, zo dže Marja 40 dnjow po hodžoch do Jerusalemskeho templa, zo by Jezusa Bohu Knjezej předstajila a džakny wopor přinjesa. Pobožny Simeon žohnuje džěčo (Lukaš 2, 22–35). Swjedžen je zakončenje hodowneho časa. Znajemy serbske přisłowo: „Hdyž so swěčka Marje stónčko pokazać njecha, budžeja bohate žně.“ Ludowje praji so tež: „zyna kaž na swěčk Marje“.

25. měrca je swjedžen **Marje připowědanja**. 9 měsacow do hód přińdže jandžel Gabriel k swjatej Mari a připowědzi narodženje Jezusa (Lukaš 1, 26–38). W lěće 1794 nastachu swjedženja dla wulke njeměry w serbskej Łužicy. Sakski kral bě prikazał přepožoženje swjedženja na nje dźelu Laetare. Přeciwo temu pozběhnychu so wosadni z Łaza, Rakec, Klukša, Hrodzišća, Kotec a Bukec. W Budyšinje džěchu ewangelscy z protesta na katolske kemše. W rozprawje Hornjołužiskeho wyšeho hamta na sakskeho kurwjercha so zwěsći, zo ležeše přičina tutech njeměrow w tym, zo je serbskemu narodej swjedžen Marje připowědanja wosebje wažny, wšako běchu so tež swobodni burja na njeměrach wobdžělili, a nowe roboty so na tutón džen postajili njeběchu. Hdyž dyrbyeše so šěsć Złyčinskich poddanow pola Łazowskeho knjeza von Muschwitz njeměrow dla zamołwić, dóndže k znatemu Łazowskemu zběžkej.

2. julija je swjedžen **Marje domapytanja**. Marja wopyta swoju priwuznu, samodruhu Hilžbjetu, mać Jana Křćenika. Marja zanjes swój chwalospěw, kotryž so po swojim laćonskim počatku powšitkownje „Magnificat“ mjenuje (Lukaš 1, 39–56). Luther spisa w lěće 1521 wuznamne wukładowanje „Magnificata“, a Johann Sebastian Bach stwori 1723 na tute słowa znatu kompoziciju.

Sćehowace štyri Marine swjedženje nimaja jasneho bibliskeho zakłada a so w ewangelskej cyrkwi njewopominaja.

15. awgusta je swjedžen **Marje donjebjeswzaća**, kotryž so w katolskej a w prawosławnej cyrkwi swjeći. Tutón džen je w džělach Bayerskeje, w Awstriskej a w mnohich dalších katolskich krajach statnje škitany a so wosebje pyšnje wobeńdže. Husto je zwjazany z poswjećenjom zelow, kotrež maja w tym času wosebitu hojensku móc. Nałožk poswjećenja zelow dnja 15. awgusta je so po přewróće tež we Łužicy zadomił a pěstuje so w klóštrje Marijina hwězda.

22. awgusta je swjedžen **Marje kralowny**. Sydom dnjow po jeje donjebjeswzaću spomina so na jeje zasadženje jako njebieska kralowna. Centralna modlitwa swjedženja je „Salve Regina“ („Budž strojwjen, kralowna“).

8. septembra je swjedžen **Marje narodženja**. Jeje staršej staj Hana a Joachim. Znajemy serbske přisłowo: Hdyž je Marje naroda, božmje praji łastojčka. Tamne přisłowo je: Wokoło naroda Marije łastojčki božemje praja. To je drje přeložk němskeho „Um Mariä Geburt fliegen die Schwalben fort“.

12. septembra je swjedžen **Marje mjenja**. Štyri dny po narodnym dnju spomina so na pomjenowanje Marje přez staršeju. Dobyće křesćanow nad Turkami před Wienom 12. septembra 1683 přispori popularnosť swjedženja.

Jan Malink

Powěšće

Próstwa wo wuswobodjenje zawlečeneje Henčelec swójbje před Pětrskej cyrkwu w Budyšinje
Foto: C. Knappowa

Budyšin. Kóždu njedzelu modla so we wosadach Budyskeho wokrjesa za Henčelec swójbju z Mješic, kotraž bu srjedź junija w Jemenje zawlečena. Dotal přeco hišće nimaja slěda za mandželskimaj z třomi małymi džěćimi a za jendželskim inženjerom, kiž bu z nimi zawlečeny. Mjeztym staj so Henčelec staršej z Łuska ze zjawnym apelom na wotwjedzerjow swójbje swojeho syna wobročitoj. Film bu w arabskim telewizijnym sčelaku wusyłany, je pak dotal bez wothłosa wostał.

Berlin. Nimale dweje třeciny wobydlerstwa Němskeje přisłuša jednej z křesćanskich cyrkwjow. 24,8 mio. ludźi je člon ewangelskeje, 25,5 mio. romsko-katolskeje a 1,5 mio. ortodoksneje cyrkwy. Tele ličby zdžěli njedawno EKD zjawnosći.

Bukecy. Wosada hotuje so na nakup třoch nowych zwonow. Jedyn mosazowy zwón z lěta 1930 chce sej wosada wobchowac, dalšej dwaj železnej z lěta 1961 stej dodržeržanej a matej so wotstronić. Cyłkownje změja w Bukecach město dotal třoch potom štyri zwony.

Pomhaj Bóh
časopis ewangelskich Serbow
ISSN 0032-4132

Wudawačelaj: Serbski wosadny zwjazk, Serbski kěrchow/Wendischer Kirchhof 1, 02625 Budyšin/Bautzen; Serbske ewangelske towarstwo z.t., Privatny puč/Privatweg 21, 02625 Budyšin/Bautzen
Zamolwita redaktorka: Trudla Malinkowa, Goethowa/Goethestraße 40, 02625 Budyšin/Bautzen (tel./fax: 0 35 91/60 07 11, e-mail: PomhajBoh@gmx.de)
Čišć: MAXROI Graphics GmbH, Zhorjelc
Postvertriebsnummer: F 13145
Zhotowjenje a rozšěrjenje: Ludowe nakładnistwo Domowina, Tuchmacherstr. 27, 02625
Abonement a dary: Serbske ewangelske towarstwo, Konto-Nr. 1 000 083 167, Kreissparkasse Bautzen, BLZ 855 500 00
IBAN: DE03 8555 0000 1000 0831 67
BIC: SOLADES1BAT

Pomhaj Bóh wuchadza měsacnje. Spěchuje so wot Založby za serbski lud, kotraž dóstawa lětnje přiražki Zwjazka, Swobodneho stata Sakskeje a Kraja Braniborskeje.
Lětny abonement plaći 8 eurow.

Kaž je cyrkwinske předstejičerstwo njedawno wobzamknyło, změja wšitke zwony nimo němskeho tež serbski napis.

Budyšink. Kaž kóžde lěto jónu swjećachu so serbske kemše, kiž so hewak w Poršicach wotměwaja, w juniju w Budyšinku. Po Božej službje ze sup. Malinkom rozprawješe Kurt Latka kemšerjam wo pokročowanju wobnowjenskich džětow w starožitnej cyrkwi a wo přichodnych předewzačach. Tuchwilu džěta so hišće na knjejskimaj ložomaj. Sčěhowac ma wobnowjenje wohtarja a pěškowcowych epitařow.

Hodźij. Wot spočatka junija džěta so na wonkownym wobnowjenju Hodźijskeje cyrkwyje. Wěža bu dospoňnje zaroštowana, wobmjek zwuporjedžany a mjeztym hižo wobarbjeny. Po wěži maja so tež pobočne scěny cyrkwyje wobnowić. Džěta budu hač do klětušeho trać a dohromady něhdže 360 000 eurow plaćić. Twar nawjeduje molerski mišter Heinz Rentsch z Dobrošic.

Bukecy. Na iniciatiwu SET zahaji so w septembrje w Bukecach serbski rěčny kurs Ludoweje uniwersity Budyšin. Hač do nětka je so za kurs hižo wosom wobdžělnikow přizjewiło, mjez nimi starši Witaj-džěći, wosadny farar, sobudžělačerkka Bukečanskeje gmejny a ludžo z Wuježka. Serbski dworowy swjedžeń 5. septembra we Wuježku budže za to dobry započat. Zo by so kontakt k druhim Serbam zdžeržat, ma so tež k wšelakim temam njeprowidlownje Serbske blido zarjadowac.

Zbožopřeća

5. awgusta woswjeći knjez **Korla Tarank** w Hunčericach pola Huski swoje 75. narodniny. Gratulujemy jubilaraj wutrobnje a přejemy do dalšich lět bohate Bože žohnowanje.

Dary

W juniju je so dariło na serbskim cyrkwiskim dnju w Kórjenju 1.092,56 eurow kolekty, čisty dobyt 302,56 eurow přewostaji so za delnjoserbske cyrkwinske džěto. Bóh žohnuj dary a darićelow.

Spominamy

Před 115 lětami, 13. awgusta 1894, zemře w Bukecach bywši kubler a sejmiski zapóstańc **Handrij Kerk**. Narodit bě so wón 1822 jako syn mała zamóžiteho žiwnosćerja w Čornjowje. Wón wopyta ludowu šulu w Bukecach a nawukny tkalcowstwo. Ženitwa z kublerskej dźowku Marju Jenčec z Čornjowa, jeničkej sotru znateho fararja a stawiznarja Korle Awgusta Jenča, zmóžni jemu pozběhjenje do burskeho stawa. Najprjedy wotnaja Jenčec kubto w Čornjowje, potom kupi sej kubto w Rodecach. Handrij Kerk so w zjawnym žiwjenju njemalo na dobro ludźi zasadžowaše. Wón bě

wjesny předstejičer w Rodecach, sobustaw šulskeho a cyrkwinskeho předstejičerstwa w Bukecach, wot lěta 1848 sobustaw Maćicy Serbskeje, 16 lět předsyda serbskeho towarstwa w Bukecach, dołholětny sobustaw Ratarskeho kreditneho towarstwa w Sakskej, zapóstańc Hornjołužiskeho prowincialneho sejma a wot 1871 hač do swojeje smjerće zapóstańc 2. komory Sakskeho krajneho sejma. W swujich zastojnstwach zastupowaše wón hospodarske zajimy burow a narodne zajimy Serbow. W Serbskich Nowinach wozjewješe rozprawu z krajneho sejma a hospodarske přinoški, kiž swědča wo jeho lubosći k burstwu a serbstwu. W starobje předa Rodečanske kubto a přesydlili so z mandželskeje do Bukec, hdžež po dołhej chorosći zemře. Jeho row na Bukečanskim kěrchowje njeje zdžeržany. T.M.

Přeprašujemy

- 02.08. 8. njedzela po swjatej Trojicy**
10.00 kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje w Michałskej z kemšemi za džěći (sup. Malink)
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (sup. Malink)
- 03.08. – 07.08.**
nabožny tydžeń w Ebersdorfje pola Lubija
- 23.08. 11. njedzela po swjatej Trojicy**
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (farar dr. Buliš)
- 05.09. sobota**
14.00 pućowanje SET we Wuježku pola Bukec
17.00 nutrnosć a swójbny swjedžeń na Dejkec/Pawlikec statoku
- 06.09. 13. njedzela po swjatej Trojicy**
10.00 kemše z Božim wotkazanjom w Budyšinje w Michałskej z kemšemi za džěći (sup. Malink)
12.00 nutrnosć w serbskim rozhłosu (sup. Malink)